

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Пенка Шапкова

относно дисертационен труд на тема : «**НАРУШЕНИЯ В ЧЕТЕНЕТО ПРИ УЧЕНИЦИ С ЛЕКА УМСТВЕНА ИЗОСТАНАЛОСТ**» за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по докторска програма Специална педагогика (на английски език), в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2 Педагогика

Докторант: Томай-Мария Андреопулу

Научен ръководител: проф. дпн Нели Василева

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Автор на дисертационния труд е Томай-Мария Андреопулу-редовен докторант към катедра „ Специална педагогика” на ФНОИ с научен ръководител проф. дпн Нели Василева. Процедурата и представеният комплект материали са в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение, както и с Правилника за развитие на академичния състав на Софийски университет „Св. Климент Охридски”. Докторантката е изпълнила всички дейности от индивидуалния си план и е отчислена с право на защита.

През 2013година година Томай-Мария Андреопулу насочва вниманието си към образователни програми по специална педагогика(психология) в родната си страна, като от 2015г. е магистър по специално образование към университета на Никозия в Кипър, а през 2021г. придобива квалификация- магистър по управление и организация на образователни звена в магистърска програма в Международен Hellenic университет в Солун. От март 2020 г. е докторант в СУ „ Св. Климент Охридски“ в магистърска програма по специална педагогика на английски език.

2. Актуалност на проблема и дисертабилност на темата

Докторската дисертация фокусира върху един безспорно значим и недостатъчно изследван проблем, свързан с нарушенията в четенето при ученици с лека умствена изостаналост. Темата е по-скоро интердисциплинарна, с важно в научно-теоретическо и практическо значение, както за специалната педагогика, така и за началната педагогика и логопедията.

Ще подчертая, че подобни разработки са твърде малко в научното поле на специалната педагогика (психология) у нас и в световен аспект, което оформя един сериозен избор на автора върху дисертационна проблематика, предвид факта че четенето е сложен процес, чиито механизми все още не са добре проучени и разбрани.

3. Структура и съдържание на дисертационния труд:

Представената разработка е с обем от 152 стр. Структурирана е с увод, 6 глави, заключение, библиографска справка, съдържаща 180 литературни източника на латиница, повечето от които са публикувани през последните 10-15 години, В края на разработката са посочени приносните моменти и приложения.

Уводът следва да се прецизира, за да не звучи твърде общо, като е необходимо ясно и точно да бъдат формулирани научния проблем, както и предмета, целите и задачите на изследването. В допълнение докторантката би могла да очертае рамката на научното изследване, изчерпателно да аргументира концепцията на изследването, както и авторска позиция за значимостта на изследователския проблем в контекста на специалната педагогика.

Теоретичната анализ на проблема е конструиран въз основа интерпретацията на различни литературни източници и е представен чрез три глави.

В **първа глава** докторантката прави интерпретация на понятието „интелектуална недостатъчност“, описва етиологичните фактори за този тип нарушение на детското развитие. Специално място е отделено на описание на типологията на нарушенията в невробιологичното и психо-соматичното развитие, които се асоциират с интелектуален дефицит, както и на критериите за класификацията на нарушенията в интелектуалното развитие, съобразно МКБ-11 и DSM-5. Авторката прави характеристика на групите деца с нарушение на интелектуалното развитие.

Анализирани са някои диагностични аспекти на интелектуалната недостатъчност, като се подчертава значението на динамичното оценяване на личностното развитие на децата с нарушение на интелектуалното развитие, чрез използване на съвременни диагностични процедури, като скала за оценка на зрителните възприятия, ориентацията в пространството, координацията на движенията, скалата за оценка на адаптивното поведение.

Втора глава на дисертационната разработка е със заглавие: **Особености на езиковото функциониране при ученици с умствена изостаналост.** Тук са проследени етапи на типичното развитие на езика. Направено е описание на различните компоненти на езиковата система и особеностите им при децата с ИН и са анализирани факторите, повлияващи езиковото развитие при ДИН. Докторантката акцентира върху развитието на уменията за четене при децата с типично развитие, като визира сложните мозъчни механизми при четенето и в същото време умело подчертава връзката между когнитивните и езикови дефицити и влиянието им върху способностите за учене при децата с нарушение на интелектуалното функциониране.

В отделна трета глава докторантката анализира проблема за специалното образование на ученици с леки ментални нарушения в Гърция. Специално се обръща внимание върху ролята на семейното консултиране при форми на домашно обучение при ДИН. Също така се изтъква значението на някои модели за съвместно преподаване в класната стая и прилагането на съвременни образователни стратегии при тези деца. Описани са специфични подходи за активно учене и ефективно обучение, съобразено с индивидуалните възможности на всяко дете.

Четвърта глава от дисертационния труд съдържа методологията на изследването. Целта на проучването е свързана с намерението да се сравнят ученици с лека умствена изостаналост и ученици с типично развитие, които посещават втори и трети клас на основното училище, по отношение на уменията за четене и по-специално по отношение на декодирането на прочетен текст, плавност на четене, морфология-синтаксис на прочетени изречения и разбиране на прочетен текст.

Посочените изследователски цели биха могли да се оформят като задачи на дисертационния труд.

Тъй като тази част от дисертационния труд следва да представи дизайна на проучването е особено важно да бъде много точно и ясно описана методологията на проучването, да се формулират коректно задачите и хипотезите на проучването. Относно изследователската хипотезата да се напише „предполагаме, че.... или допускаме, че ако..“

Докторантката ясно и последователно представя субектите на изследването, които са 80 ученици с типично развитие и ученици с лека умствена изостаналост от втори и трети клас на гръцки начални училища в различни префектури (Атика, Виотия, Солун, Янина, Циклади, Лариса, Пиерия и Ретимно). От този общ брой ученици 40 ученици посещават втори клас на основното училище и 40 са ученици в трети клас. От общо 40 ученици

във втори клас на основното училище 20 (14 момчета и 6 момичета) са с типично развитие, а останалите 20 (9 момчета и 11 момичета) са с лека степен на УИ. Средната хронологична възраст на всички типично развиващи се ученици, както и на учениците с лека степен на ИИ, посещаващи втори клас на основното училище, е 7-8 години, с изключение на четирима ученици на 9 години. Средната хронологична възраст на всички типично развиващи се ученици, както и учениците с лека степен на ИИ, посещаващи трети клас на основно училище, е 8-9 години, с изключение на петима ученици на 10 години.

От общо 40 ученици в трети клас на основното училище 20 са с типично развитие, а останалите 20 са с лека умствена изостаналост. От 20 ученици с типично развитие 10 са момчета и 10 момичета. От 20 ученици с лека умствена изостаналост 11 са момчета и 9 момичета

Докторантката подробно описва етапите и организацията на изследването.

Като диагностична процедура за целите на емпиричното проучване е използван „Тест за четене – Тест А“, който е стандартизиран за гръцката популация и оценява уменията за четене на учениците посещаващи основно училище до трети клас на гимназията. Тестът е подробно описан от докторантката и съдържа 9 упражнения, на които учениците отговарят устно и оценява четири основни раздела (декодиране на думи, плавно четене, използване на правилата на морфологията и синтаксиса, разбиране на текст) чрез специфични дейности и помага да се сравнят резултатите, отбелязани от ученици с типично развитие спрямо ученици с умствена изостаналост. Диапазонът на резултатите за целия тест варира от 0 до 440 точки за всеки верен отговор.

В част 5 от дисертационния труд, която следва да се оформи като четвърта глава са представени получените данни, извлечени в електронна таблица, която е използвана за обработка и анализ на резултатите. Данните са анализирани с помощта на статистически софтуерен пакет IBM SPSS Statistic, версия 20. За анализ на демографските данни е приложен дескриптивен статистически анализ, резултатите от който са представени чрез фигури. Целта на описателната статистика е събирането, организирането и обобщеното представяне на данни в лесен за разбиране формат.

Резултатите от емпиричното проучване са онагледени чрез 13 таблици и 14 диаграми с ясна последователността, като са положени усилия да се гарантира, че статистическите процедури са математически и статистически коректни. Докторантката прави последователен количествен анализ на данните от изследването.

В заключение са посочени приносните моменти на дисертационния труд, оформени като теоретически и практически и са направени съществени за образователната практика изводи.

4. Автореферат и публикации:

Авторефератът е с обем от 57 стр. В структурно отношение авторефератът трябва да е синхронизиран с отделните елементи(части) на дисертационния труд, а в лингвистично отношение на места текстът следва да се прецизира, както и да се избягват повторения. Представените от докторантката публикации са осем на брой по темата на дисертацията.

5. Критични бележки, препоръки и въпроси:

- Като цяло макроструктурата на дисертационния труд е в съответствие с традиционните стандарти и норми на съвременното научно изследване, но се нуждае от прецизиране в техническо и структурно отношение. Да се сведе структурата до стандартната , а именно четири глави.
- Да се прецизират приносните моменти, като се обърне внимание на текста и това как е структуриран в лингвистично отношение.
- Номерирането на страниците да започне от уводната част. Приложенията не се номерират, а посочената в началото декларация за авторство да се премести в отделна част с приложенията накрая.
- Да се премахне от съдържанието номерирането на таблици и фигури в съдържанието, което намирам за излишно или да се премести в отделна част с приложенията накрая.
- В първа глава липсва по-задълбочен анализ на понятието умствена изостаналост съгласно МКБ-10, както и интерпретация на понятието нарушение в интелектуалното развитие, съобразно МКБ-11. Подзаглавията 1.3 и 1.4 акцентиращи върху диагностичните аспекти на интелектуалната недостатъчност могат да се обединят в една;
- Също така още в началото на разработката е от значение да се подчертае кое понятие ще използва докторантката в контекста на цялата разработка. По мое мнение тук трябва да се обърне повече внимание при анализа на основните характеристики на познавателното функциониране на децата с интелектуална недостатъчност като генерализирана съвкупност.

- Докторантката акцентира на количествената обработка на данните от проучването, но направения качествен анализ може да бъде по-задълбочен;
- Не се отчита ролята на статистическите методи за доказване на хипотезите. Тъй като обсъждането на резултатите е същността на дисертационния труд, която е свързана с анализ на собствените резултати в контекста на литературните данни, би било добре да се обърне повече внимание на статистическия анализ, чрез който се изключват или потвърждава заложените хипотези. Дискусията следва да обобщи това, което е постигнато до момента, какво е новото, което да се сравни с вече известното в научната литература.
- В дискусията накрая следва да се изведат авторски изводи относно получените данни от изследването и връзката им с вече съществуващи данни в научната литература, въз основа на което да се открият персоналните научни приноси на докторанта.

Въпроси:

1. Как двата аспекта-език и когниция рефлектират върху академичните умения и постижения на децата с ИН.
2. Какви методи за развитие на уменията за четене при деца с ИН бихте приложили в образователната практика?

Заклучение:

Като цяло докторантката си поставя амбициозна цел за научно-изследователска работа, която успява да реализира. Независимо от направените критични бележки и препоръки, които не омаловажават достойнствата на дисертационния труд, давам своята положителна оценка за изследователската работа на докторантката и подкрепям присъждането на образователна и научна степен „доктор“ по 1.2. Педагогика (Специална педагогика) на Томай-Мария Андреопулу !

Дата: 17.04. 2024г.

Изготвил рецензията:

(доц д-р П. Шапкина)

